

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 9 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ходим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулв Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Аҳмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пулатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:
(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Xaynazarov Baxromjon Baxtiyorovich</i> RIVOJLANGAN O'RTA ASRLARDA PIRENEY YARIM OROLIDAGI KORTESLARNING JAMIYAT HAYOTIDAGI O'RNI	10-14
<i>Azizbek Xolliyev</i> XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARIDA ROSSIYA TOG'-KON SANOATIDA BRITANIYA SARMOYASINING TUTGAN O'RNI	15-20
<i>Mahkamov Abdiqayum Mahkamovich</i> SUDYALAR OLIY KENGASHINING SUDYALAR KORPUSINI SHAKLLANTIRISHDA TUTGAN O'RNI (TARIXIY TAHLIL)	21-25
<i>Eshimov Shaxridin Xujayorovich</i> SUD – HUQUQ TIZIMIDAGI TARG'IBOTCHILIK FAOLIYATI VA MA'NAVIY – MA'RIFIY ISHLAR (QASHQADARYO VILOYATI MISOLIDA)	26-31
<i>Намазова Умида Нормурадовна</i> ИЛК ЎРТА АСРЛАР СУҒДДА НИКОҲ: ШАКЛЛАНИШИ, ТАРИХИЙ ИЛДИЗЛАРИ ВА ХУСУСИЯТЛАРИ	32-41
<i>Самадов Искандар Исмамович</i> ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ (ХХСР)ДА ЕР-СУВ МАСАЛАСИ	42-48
<i>Rustamova Madina Musoqulovna</i> SAMARQAND VILOYATI XOTIN-QIZLARNING ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSIYALARGA QO'SHGAN HISSASI	49-56
<i>Jiyanbekova Sharofat Abdikaharovna</i> SOVET DAVRIDA KITOB TAQIQLARIGA NISBATAN O'ZIGA XOS SENZURA AMALIYOTLARI... ..	57-64
<i>Tursunov Javlonbek Akrom o'g'li</i> MUQADDAS QADAMJOLAR. SAMARQAND SHAHRINING TARIXIY TOPONOMIYASINING MUHIM TARKIBIY QISMI	65-68

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Tolipova Baxtigul</i> MAMLAKAT OZIQ-OVQAT SANOATIGA YO'NALTIRILGAN INVESTISIYALARNING EKONOMETRIK TAHLILI	69-77
<i>Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI	78-83
<i>Амбарцумян Анастас Алексеевич, Хасанова Руфина Раисовна</i> ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ	84-96
<i>Meliyeva Nargiza Eshboyevna</i> INSON RESURSLARINI BOSHQARISHDA RIVOJLANGAN DAVLATLARING TAJRIBASI	97-104

<i>Исраилов Рустам Ибрагимович</i> КИЧИК БИЗНЕС ВА ХУСУСИЙ ТАДБИРКОРЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАСАЛАЛАРИ	105-109
<i>Jumaniyazov Inomjon To'raevich</i> APPLICATION OF ESG PRINCIPLES IN THE ACTIVITIES OF SOVEREIGN INVESTMENT FUNDS	110-120
<i>Amonov Navro'zxon Saloxiddin o'g'li</i> MINTAQAVIY MEHNAT BOZORIDAGI ISHCHI KUCHIGA TALAB VA TAKLIFNI ISTIQBOLLASHTIRISH YO'LLARI	121-129
<i>Mirxamidova Zahinabonu Mirxamid qizi</i> ROBOTLASHTIRISH DAVRIDA MEHNAT BOZORINING O'ZGARISHI: TO'RTINCHI SANOAT INQILOBI MUAMMOLARI VA ISTIQBOLLARI.....	130-138
<i>Kalbayev Muratbay Aytbaevich</i> AYLANMA MABLAG'LARNI TAHLIL QILISH METODOLOGIYASI	139-144
09.00.00 – FALSAFA FANLARI	
<i>Ernazarova Yorqinoy Ollaberganovna</i> RIVOJLANGAN DAVLATLARDA KADRLAR XIZMATINI TASHKIL ETISH: ODOB-AXLOQ QOIDALARI VA KASBIY MADANIYAT TALABLARIGA RIOYA ETILISHINI TA'MINLASH MEKANIZMLARI	145-155
<i>Ahrorova Shahlo O'rinboyevna</i> GLOBALLASHUV SHAROITIDA MILLIY QADRIYATLARNING TAKOMILLASHUVI JARAYONI	156-161
<i>Рахманов Баҳодир</i> АЛИШЕР НАВОЙЙ КОМИЛ ИНСОН КОНСЕПСИЯСИДА СИНЕРГЕТИК ҲОЯЛАР ИНЪИКОСИ	162-170
<i>Нуралиева Насиба Ахмадқуловна</i> ЖАДИД МУТАФАККИРЛАРИ ИЖОДИДА ТАРБИЯГА ОИД ҚАРАШЛАРНИНГ ФАЛСАФИЙ ТАҲЛИЛИ	171-176
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Fayzulloev Otabek Muhammadovich</i> KATTALAR FOLKLORINING TARKIBIY QISMI – BOLALAR FOLKLORI HAQIDA.....	177-184
<i>Тоқимбетова Гулбахор Абатбаевна</i> ЎЗБЕК-ҚОРАҚАЛПОҚ АДАБИЁТШУНОСЛИГИДА ИРФОНИЙ ОБРАЗЛАР	185-190
<i>Yusupova Sadokat Alijon qizi</i> “BOBURNOMA”NING YAPONIYADA O'RGANILISHI	191-197
<i>Xudoyberdiyeva Gulmira Allaberdi qizi</i> JAHON TILSHUNOSLIGIDA POLISEMIYA HODISASIGA LINGVISTIK YONDASHUV (RUS VA INGLIZ TILSHUNOSLIGI MISOLIDA)	198-201
<i>Tangriyev Valisher Azamovich</i> SOMATIK IFODALAR ORQALI BERILGAN PARALINGVISTIK VOSITALARNING QIYOSIY TADQIQI: “ANOR” HIKOYASI MISOLIDA	202-206

<i>Abulova Zilola Azimovna</i> INGLIZ AFORIZMLARINING TARKIBIDA BIR JUMLA HAMDA QO'SHMA GAPLAR BILAN IFODALANGAN AFORIZMLAR XUSUSIYATLARI	207-201
<i>Qurbonova Dilnoza Olimovna</i> TYPES AND FUNCTIONS OF ADVERTISEMENT IN ENGLISH AND UZBEK.....	210-216
<i>Quljanova To'lg'anoy Shodiyor qizi</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA BUVI OBRAZINING O'ZIGA XOSLIGI	217-221
<i>Babajanova Aziza Rustamovna</i> ABDULLA ORIPOV SHE'RIYATIDA BAHOR MAVZUSINING BADIY TALQINI	222-227
<i>Khursanova Laylo Bakhtiyarovna</i> REPRESENTATION OF THE CONCEPT OF "PATIENCE" IN SPECIAL ENGLISH DICTIONARIES	228-232
<i>Diyorova Mohlaroyim Xamza qizi</i> O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA SIFAT SO'Z TURKUMI TADQIQI	233-238
<i>Samadova Visola Baxtiyor qizi</i> INGLIZ, O'ZBEK VA RUS TILLARIDA ANTONIM KOMPONENTLI FE'L FRAZEOLOGIK BIRLIKLARLARNING LEKSIK-SEMANTIK XUSUSIYATLARI	239-242
12.00.00 – YURIDIK FANLAR	
<i>Tўлаганова Гулчехра Захитовна, Гофурова Дилафруз Мурод қизи</i> АЁЛЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШНИ РЕЖАЛАШТИРИШ, ЮЗАГА КЕЛАДИГАН ТЕРГОВ ВАЗИЯТЛАРИ ВА ВЕРСИЯЛАРНИ ИЛГАРИ СУРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	243-252
<i>Tosheva Maftuna Anvar qizi</i> INSON A'ZOLARI VA TO'QIMALARINING TRANSPLANTATSIYASI BILAN BOG'LIQ JINOYATLAR	253-262
<i>Ikramov Sherzod Raximdjanoich</i> VOYAGA YETMAGAN SHAXSLARNI MODDIY TA'MINLASHDAN BO'YIN TOVLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	263-266
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Tohirova Mohigul Umir qizi</i> KO'RISHDA NUQSONI BOR SHAXSLARNING IJTIMOY UMIDSIZLIK DARAJASINI PSIXOLOGIK O'RGANISH. (L.I.VASSERMANNING "IJTIMOY FRUSTRATSIYA (UMIDSIZLIK) DARAJASINI DIAGNOSTIKA QILISH METODOLOGIYASI" ASOSIDA)	267-274
<i>Nasriddinov Dadaxon Komiljonovich</i> OLY HARBIY TA'LIMDA FIZIKA O'QITISH SAMARADORLIGINI MOBIL ILOVALAR VA ROBOTOTEXNIKA ELEMENTLARI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH YUZASIDAN OLIB BORILGAN PEDAGOGIK TAJRIBASINOV ISHLARI VA ULARNING NATIJALARI	275-281
<i>Xojaniyazova Inkar Jumanazarovna</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM SIFATINI OSHIRISHDA DIDAKTIK MATERIALLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISH MASALALARI	282-292
<i>Ashurova Marhabo Sayfulloyevna</i> BUXORO JADIDLARI VA YANGI USUL MAKTABLARIDA O'QITISH IMKONIYATLARI	293-301

<i>Алимова Нигора Исраиловна</i> ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМНОГО ПОДХОДА В ОБРАЗОВАНИИ И ВОСПИТАНИИ ДЕТЕЙ, НАХОДЯЩИХСЯ НА ДЛИТЕЛЬНОМ ЛЕЧЕНИИ	302-308
<i>Матажонова Gulnoza Karimovna</i> IJTIMOIY FANLARNI TEXNIKA YO'NALISHI TALABALARIGA O'QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI	309-313
<i>Axmadjanova Madina Maxmudjon qizi</i> GRAMMATIK MINIMUM VA UNI O'QITISH METODLARI	314-319
<i>Norboyev Zafar Abdumuminovich</i> OLIV TA'LIM MUASSASALARIDA CEFR ME'ZONLARI ASOSIDA YANGI AVLOD DARSLIKLARINI YARATISH TEXNOLOGIYALARI	320-323
<i>Axmedova Zuxraxon Tulyanbayevna</i> QO'L TO'PI O'YININING JISMONIY JIHATDAN O'QUVCHILARNING O'QISHNI TUSHUNISHLARIGA TA'SIRI	324-329
<i>Юсупова Заррина Курбоновна</i> УНИКАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ И ВЫЗОВЫ В РАЗВИТИИ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ	330-334
<i>Ravshanova Xafiza Komilovna</i> МАКТАБГАЧА ТА'LIM TASHKILOTI TARBIYACHILARIDA TANQIDIY FIKRLASH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI	335-340
<i>Nurbayeva Xolniso Uralovna</i> GENDER STREOTIPLAR GENDER MADANIYATNING TARKIBIY QISMI SIFATIDA	341-345
<i>Samatova Shohsanam Xolmuhammad qizi</i> BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TIZIMLI FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISH MUHIM PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA	346-351
<i>Mustayeva Guliston Bo'riboyevna</i> TIBBIY TA'LIMDA AKS ETTIRISH AMALIYOTINING AHAMIYATI: UZLUKSIZ KASBIY RIVOJLANISHGA KO'MAKLASHISH	348-356
<i>Ahmedbekova Maxpuzaxon</i> TASVIRIY SAN'AT DARSLARIDA O'QUVCHILAR BILIMINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK VA INNOVATSION JIHATLARI	357-362
<i>Utkirov Abbas Meyliyevich</i> ARTIFICIAL INTELLIGENCE IMPACT ON HIGHER EDUCATION QUALITY AND EFFICIENCY	363-388
<i>Xodiyeva Gulhayo Hasan qizi</i> BOSHLANGICH SINIF O'QUVCHILARIDA MATEMATIKA FANI ORQALI TANQIDIY-TAHLILIIY HAMDA MA'LUMOTLARNI TAHLIL QILISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI.....	389-393
<i>Maxliyo Qalandarova</i> UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MATEMATIKA DARSLARIDA O'QUVCILARNING MOLIYAVIY SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH SHAKLLARI VA USULLARI.....	394-399

Received: 30 August 2024
Accepted: 5 September 2024
Published: 15 September 2024

Article / Original Paper

ANALYSIS OF MONEY-CREDIT INDICATIONS IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich

Associate Professor of Tashkent State University of Economics.

Abstract. Based on the conducted research, it was shown that the implementation of inflation targeting in Uzbekistan showed promising results in strengthening inflation expectations and maintaining price stability. Efforts aimed at increasing the analysis and forecasting models of the monetary and credit authorities contributed to the decision-making process becoming more informed and transparent. This has a special place in monetary policy.

Key words: Endogenous growth, capital, inflation targeting, Monetary policy, conversion

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA PUL-KREDIT SIYOSATI KO'RSATKICHLARI TAHLILI

Mamanazarov Abdusamat Abdusaitovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti.

Annotatsiya. Olib borilgan tadqiqotlar asosida shuni ko'rsatdiki, O'zbyekistonda influatsion targyetlashni amalga oshirish influatsiua kutilmalarini mustahkamlash va narxlarning barqarorligini saqlashda istiqbolli natijalarni namoyon qildi. Pul-kryedit organlarining tahliliu salohiuvatini va prognozlash modyellarini oshirishga qaratilgan sa'u-harakatlari qarorlar qabul qilish jarauonining uanada xabardor va shaffof bo'lishiga uordam byerdi. Bu esa pul kredit siyosatida alohida o'rin tutadi.

Kalit so'zlar: Endogen o'sish, kapital, inflyatsion targetlash, Monetar siyosat, konvertatsiya

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I9Y2024N10>

Kirish. O'tgan qirq yillikda pul, inflyatsiya va o'sish haqidagi nazariyalar rivojlanib, Tobin tahlilini turli hil usullar bilan takomillashtirdi va kengaytirdi. Ushbu nazariyalar iqtisodiy agentlar tomonidan "cheksiz yashagan" yoki "bir-biriga o'xshash avlodlar"ning bir qismi sifatida qaraladigan foydalilikni optimallashtirishni o'z ichiga oladi. Ular, shuningdek, real iqtisodiyotda pulning ko'p funksiyalarini ko'rib chiqdilar. Biroq, natijalar izchil va ishonchli xulosalar bermadi. Ba'zi modellarda monetar kengayish real foiz stavkasi va iqtisodiy o'sishga ta'sir qilmaydi (pul mablag'larining o'ta betarafligi)[1], bir-biriga o'xshash avlodlardan foydalanadigan muqobil modellar Tobin effektini qo'llab-quvvatlashi mumkin. Xulosalar asosiy taxminlarga va modellardagi pul roliga bog'liq.

Nazariy tadqiqotlarning xulosalariga pulning real iqtisodiyotdagi roli modellarga qanday kiritilganligi ta'sir qiladi. Agar pul va kapital Tobin modelidagidek o'rinbosar bo'lishdan ko'ra bir-birini to'ldiruvchi funktsiyalarni bajarsa, yuqori pul o'sishi va inflyatsiya kapital

to'planishi va uzoq muddatli o'sish sur'atlarini kamaytirishi mumkin [2]. Pulning funktsiyalari haqidagi turli farazlar pul ekspansiyasining o'sishga doimiy ta'sirining hajmi va yo'nalishi bo'yicha qarama-qarshi xulosalarga olib keladi. Bundan tashqari, muqobil nazariyalardan olingan natijalar iqtisodiy agentlarning afzalliklari bilan bog'liq boshqa taxminlardagi kichik o'zgarishlarga sezgirdir.

Adabiyotlar tahlili. Texnologik taraqqiyot sur'ati uzoq muddatli o'sishni belgilaydigan an'anaviy o'sish modellari hozirgacha diqqat markazida bo'ldi. Biroq, yaqinda paydo bo'lgan "endogen o'sish" nazariyalari uzoq muddatli o'sish sur'atlarini endogen tarzda aniqlashga imkon beradi, bunda inson kapitali va ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarga investitsiyalar kabi omillar kiradi. Ushbu tadqiqotlar doirasida pulning ta'sirini tahlil qilishga harakat qilindi. Yuqori inflyatsiya, masalan, mehnatdan olinadigan daromadning pasayishi hisobiga ishchi kuchi taklifini vaqtincha kamaytirishi mumkin, bu esa keyinchalik inson kapitali va iqtisodiyotning o'sish sur'atlarini pasaytiradi. Aksincha, ba'zi tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori inflyatsiya kapital fondini oshirishi mumkin, bu Tobin effekti orqali uzoq muddatli o'sish sur'atlarining yuqori bo'lishiga olib keladi (Gomme, 1993; Xo, 1996).

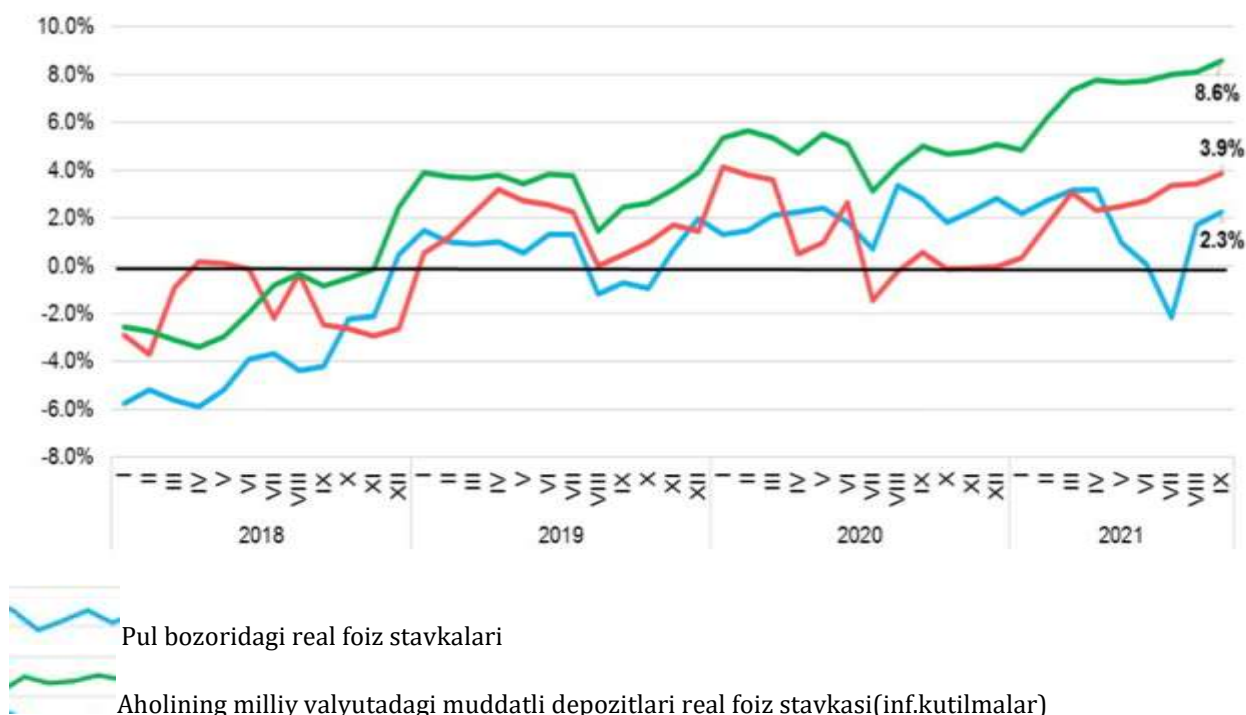
Endogen o'sish adabiyotlaridagi tadqiqot yo'nalishlaridan biri soliq tizimidagi nominal qat'iylik kontekstida inflyatsiyaning investitsiyalarga ta'sirini o'rganishga qaratilgan (Jons va Manuelli, 1995). Xususan, amortizatsiya ajratmalari nominal ko'rinishda ko'rsatilganda, pul o'sishining doimiy o'zgarishi investitsiya daromadlari bo'yicha samarali real marjinal soliq stavkasiga ta'sir qilishi, natijada soliq to'langandan keyingi real daromad stavkasini o'zgartirishi mumkin. Bunday tsenariyda yuqori inflyatsiyaga olib keladigan monetar kengayishning barqaror o'sishi kapital to'planishi va ishlab chiqarish o'sishining pasayishiga olib keladi. Biroq, agar hukumatning byudjet cheklovi hisobga olinsa, yuqori inflyatsiyadan olinadigan qo'shimcha daromadlar, shu jumladan senyoraj daromadlari "oddiy" soliqlarni kamaytirish uchun ishlatilishi mumkin. Bu, o'z navbatida, inson kapitalining sof rentabelligini oshiradi, investitsiyalarni tezlashtiradi va o'sishni rag'batlantiradi. Shunday qilib, monetar kengayishning o'sishga umumiy ta'siri bu boshqa omillar ta'sirining nisbiy hajmiga bog'liq [3].

Pul, inflyatsiya va o'sish bo'yicha nazariy adabiyotlardan qanday xulosaga kelishimiz mumkin? Jerom Shtayn, 1970 yilda, o'sha paytda mavjud bo'lgan adabiyotlarga asoslanib, "bir xil darajada ishonchli modellar tubdan boshqacha natijalar beradi" deb ta'kidladi. Yigirma yil o'tgach, Orphanides va Solow (1990) "Bizda bitta xulosaga kelish uchun ko'proq sabablar bor", deb ta'kidladilar. Xaslag (1997) tomonidan o'tkazilgan so'nggi so'rov ham bu fikrni qo'llab-quvvatlaydi. Pulning noaniq tabiati va o'sish nazariyalari bo'yicha bu istiqbollari barcha modellarni neytral tarzda (asosiy taxminlarning realizmini baholamasdan) ko'rib chiqishda kafolatlangan bo'lishi mumkin bo'lsa-da, mening nazariy topilmalarni o'qish va sharhlashim unchalik agnostik emas. (i) pulning iqtisodiyotdagi o'rni, (ii) uzoq muddatli o'sishni shakllantiruvchi omillarni endogen aniqlash va (iii) iqtisodiyotda nominal institutsional qat'iyliklarning mavjudligi, umuman olganda, umumiy va real taxminlarni qo'llaydigan nazariy tahlillar, bir tomondan pul-kredit ekspansiyasi va inflyatsiya, ikkinchi tomondan iqtisodiy o'sish o'rtasidagi salbiy bog'lanishni nazarda tutadi. Bundan tashqari, shuni ta'kidlash kerakki, inflyatsiya va uzoq muddatli o'sish o'rtasidagi har qanday ijobiy bog'lanish, Tobin va boshqalarning modellaridan kelib chiqqan holda, odatda nisbatan past inflyatsiya sur'atlari bilan chegaralanadi. Aks holda, giperinflyatsiya real iqtisodiyotning ko'rsatkichlarini sezilarli darajada yaxshilaydi, degan noto'g'ri xulosaga kelinadi.

Nazariy tadqiqotlar yuqori monetar kengayish va inflyatsiya uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligi haqidagi tushunchani qo'shimcha ravishda qo'llab-quvvatlaydi. Bu fikr inflyatsiyaning farovonlik xarajatlarini (Fischer va Modigliani, 1978; Issing, 2001) va inflyatsiya natijasida yuzaga kelgan iqtisodiy noaniqlikning kuchayishining salbiy oqibatlarini (Lukas, 1973, 2003) o'rganuvchi nazariy tahlillar bilan mustahkamlangan. Inflyatsiya bilan bog'liq xarajatlar, shu jumladan iqtisodiyotning institutsional xususiyatlaridan kelib chiqadigan xarajatlar o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishini aniq ko'rsatmoqda. Bundan tashqari, yuqori va o'zgaruvchan inflyatsiya natijasida yuzaga kelgan noaniqlikning kuchayishi narx mexanizmining samaradorligini buzadi, bu esa unumdorlik darajasining ham, o'sish sur'atlarining ham pasayishiga olib keladi.

Tahlillar va natijalar. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasining dastlabki ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilning birinchi yarmida kichik bo'lsada iqtisodiy o'sish sur'atlari saqlanib qolindi. Yalpi ichki mahsulot (YaIM) hajmi 255,3 trillion so'mni tashkil etib, o'sish ko'rsatkichi 0,2 %ni tashkil etdi. O'tgan yilning shu davriga nisbatan ushbu ko'rsatkich 6 %ni tashkil etgandi. Sohalarda yalpi qo'shilgan qiymat o'sishi 0,3 % ni tashkil etdi. OTBning «Osiyo taraqqiyoti istiqbollari» (ADO) yillik iqtisodiy nashrining 2021-yilning aprel oyida e'lon qilingan nashrida O'zbekistonda 2021 va 2022-yillarda iqtisodiy o'sish darajasi mos ravishda 4 foiz va 5 foizni tashkil etdi. Unda qayd etilishicha, sanoatning ishlab chiqarish, tog'-kon sanoati va foydali qazilmalar qazib olish sohasidagi o'sish hisobiga jadal qayta tiklanganligi munosabati bilan mamlakatda 2021-yil birinchi yarmida 6,2 foizlik iqtisodiy o'sishga erishilgan. Savdo, transport va saqlash xizmatlari sohasida qo'lga kiritilgan yutuqlar tufayli iqtisodiyotda xizmatlar sohasi o'sishi 8 foizgacha tezlashgan. OTB O'zbekistonga pandemiyadan chiqish va barqaror iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashda ko'maklashishga sodiqligicha qoladi.

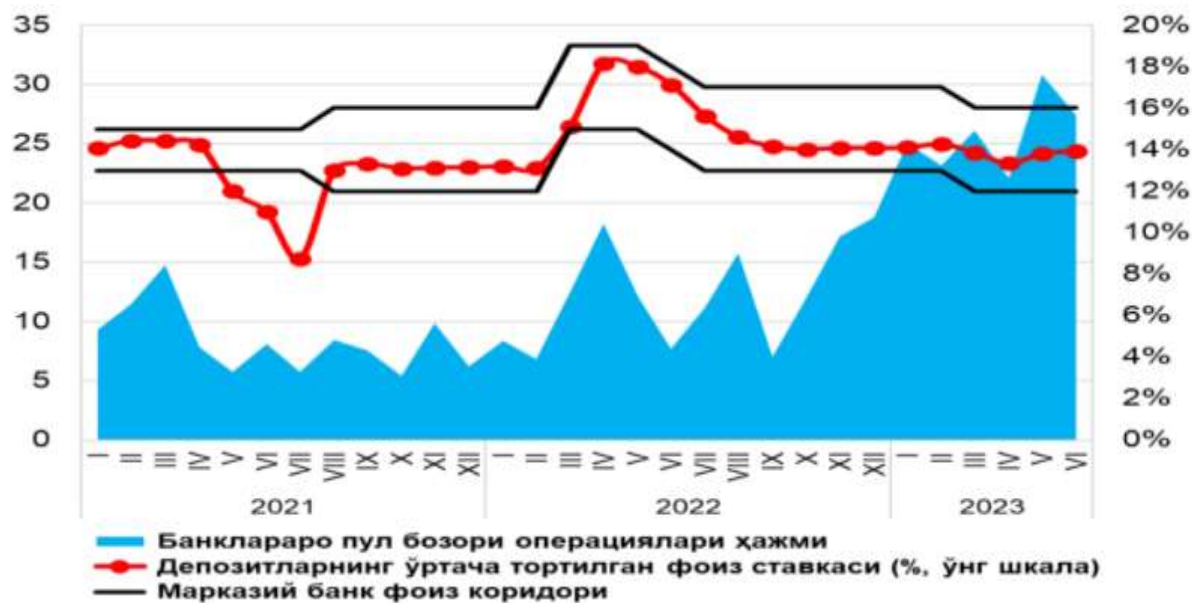
2023-yilning 1-yarmida iqtisodiyotimiz o'z potensialiga yetishi uchun, tartibga solinadigan narxlarning erkinlashtirilishi va tashqi inflyatsion xatarlarni inobatga olib, pul-kredit sharoitlari nisbatan qat'iy darajada saqlab qolindi. Pul-kredit operatsiyalari ustuvor ravishda likvidlikni jalb etish maqsadlariga qaratiladi. Hozirgi kunda davom etayotgan pandemiya ta'sirlarini yumshatish va iqtisodiyotni qo'llab quvvatlash borasida ishlangan chora tadbirlar 2021-yilning uchinchi choragiga kelib iqtisodiy faollik, iqtisodiyotning ba'zi tarmoqlarida ishlab chiqarish sur'atlarini pandemiyadan olib chiqish imkomiyatini berdi. Xususan, Davlat Statistika Qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, yurtimizda 2022 yilning 9 oyida YaIM ning real o'sishi 6,9% tashkil etdi.

1.-rasm. Pul bozoridagi depozitlar va jismoniy shaxslar muddatli depozitlari bo'yicha real foiz stavkalari dinamikasi

Manba: Markaziy bank, Pul-kredit siyosatining 2022-yil va 2023-2024 yillar davriga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari, 38-b

2021-yilda ushbu sharoitlar o'zgartirishsiz saqlab qolindi va pul bozoridagi depozitlar bo'yicha real foiz stavkalari bank tizimidagi umumiy likvidlik holatidan kelib chiqib, o'rtacha 2-3 foiz darajasida shakllanib kelmoqda. Faqatgina joriy yilning may-iyul oylarida umumiy likvidlik hajmining keskin ortishiga mazkur foiz stavkalarining pasayishi kuzatildi. Biroq, bu vaqtinchalik muddat kasb etib, pul-kredit siyosati instrumentlariga kiritilgan dolzarb o'zgartirilishlar sababli, foiz stavkalari avgust oyidan boshlab, nisbatan qat'iy sharoitda oldingi nazarda tutilgan darajaga qaytdi. 2020-yilning 2-yarmiga kelib, vaqtinchalik ishlatilgan maqbul foiz siyosati tufayli milliy valyutadagi depozitlar bo'yicha foiz stavkalarining pasayib borishi kuzatildi, yil boshidan bu mexanizmning bekor qilinishi hamda bank tizimining deposit jalb qilish borasida raqobatning kundan-kunga kuchayib borishi real foiz stavkasining ijobiy darajasi yana tiklanmoqda. Jismoniy shaxslar depozitlarining inflyatsiya darajasi bilan indeksatsiyali foiz stavkasi joriy yilning boshidan 5-6 foizlik ijobiy ko'rsatkichdan yil davomida 8,6 darajada o'sishiga olib keldi.

2.-rasm. Banklararo pul bozorida operatsiyalar hajmi(mlrd.so'm) va foiz stavkalari.

Manba: Markaziy Bank. Pul-kredit siyosatining 2022 va 2023-2024 yillar davriga mo'ljallangan asosiy yo'nalishlari. 38-bet.

2023-yilning II-choragida banklararo pul bozorida jami 80,3 trln. so'mlik yoki joriy yilning I-choragiga nisbatan 8,1 foizga ko'proq operatsiyalar amalga oshirildi.

Bank tizimida (Pul-kredit sharhi, II-chorak 2023) likvidlik tarkibiga kiruvchi profitsitining o'sib borishi ham banklararo pul bozoridagi sharoitlarning sezilar darajasida yumshashi kuzatilib, 2021-yil iyul oyida o'rtacha tortilgan foiz stavkalari 8 foizga pasaygan bo'lsa, 2023-yil iyul oyidan boshlab operatsion mexanizmdagi zaruriy o'zgarishlar hisobiga foiz stavkalarining o'sish sur'atlarini 14 foizgacha ko'tarilishi va foiz koridori doirasiga qaytishi kuzatildi. 2023-yilning iyun oyidan boshlab Markaziy bank tomonidan operatsion mexanizmlarga ham bir qator o'zgartirishlar kiritildi. 2022-yilda pandemiya bilan bogliq vaziyatning iqtisodiyotga ta'sirini kamaytirish maqsadida, Iqtisodiy faollikni qo'llab-quvvatlash asosida narxlar barqarorligini ta'minlash vazifalari orasidagi muvozanatni ta'minlash borishda Markaziy bankning asosiy stavkasi 16 foizdan 14 foizgacha pasaytirilib, pul-kredit sharoitlari biroz yumshatilinishini ko'rishimiz mumkin. 2020-yil va 2021-yilning o'tgan 9 oyida respublikamizda fiskal, monetar va hu bilan birga tarkibiy iqtisodiy islohotlar borasida ko'rilgan chora-tadbirlar natijasida iqtisodiy faollikni hamda yalpi talabni rag'batlantiruvchi omillardan bo'lib xizmat qildi. Natijada, 2020-yil yakunlari bo'yicha real iqtisodiy o'sish sur'ati 1,7 foizni va 2021-yilning ilk 9 oyida 6,9 foizni tashkil etib, 2021-yil oxirida 7,2 foizga teng bo'ldi. Pul-kredit siyosatining asosiy maqsadi bo'lib, iqtisodiyotdagi narxlar hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlanishi va inflyasiyaning target ko'rsatkichiga erishishga qaratilmoqda. Ssenariylarda keltirilgan vaziyatlarning shakllanishiga qarab pul-kredit sharoitlarining qat'iylik darajasi belgilab borilmoqda.

Xulosa. Ushbu maqolada biz pul-kredit siyosati va uning O'zbekistonda iqtisodiy o'sishga ta'sirini har tomonlama o'rganishga kirishdik. Maqsad mamlakatimizning pul-kredit tizimi va uning iqtisodiy rivojlanishi o'rtasidagi murakkab munosabatlarni yoritish, shu bilan birga ushbu jarayonda duch keladigan muammolar va imkoniyatlarni o'rganish edi.

Ushbu tadqiqot davomida biz O'zbekistonning pul-kredit siyosati asoslari evolyutsiyasini tahlil qilib, uning valyuta kursini bog'lashdan inflyatsiyani nishonlashning

yanada moslashuvchan rejimiga o'tishini kuzatdik. Inflyatsiyani maqsadli belgilashga o'tish rasmiylarning narxlar barqarorligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga sodiqligini aks ettiruvchi muhim bosqich bo'ldi.

Ushbu maqoladagi empirik tahlil iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda pul-kredit siyosatining samaradorligini baholash uchun keng ko'lamli makroiqtisodiy ma'lumotlar va ko'rsatkichlarni o'z ichiga oldi. Biz pul o'zgaruvchilari va YaIM o'sishi, inflyatsiya va investitsiyalar kabi asosiy iqtisodiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi dinamik munosabatlarni o'rganish uchun turli xil ekonometrik usullardan foydalandik.

Tadqiqotlarimiz natijalari shuni ko'rsatdiki, O'zbekistonda inflyatsion targetlashni amalga oshirish inflyatsiya kutilmalarini mustahkamlash va narxlar barqarorligini saqlashda istiqbolli natijalarni ko'rsatdi. Pul-kredit organlarining tahliliy salohiyatini va prognozlash modellarini oshirishga qaratilgan sa'y-harakatlari qarorlar qabul qilish jarayonining yanada xabardor va shaffof bo'lishiga yordam berdi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Danthine, J. P. (1985), "Naflilikni maksimalashtirish modellarida Inflyatsiya va o'sish", Lozanna universiteti maqolalar to'plami, 8511 b.
2. Inflyatsiya ishlab chiqarish darajasiga ta'sir qilmasa ham, uning tarkibiga ta'sir qilishi mumkin. Feenstra (1986) fikriga ko'ra, odamlarni pul balansiga iqtisod qilishga olib keladigan inflyatsiyaning oshishi iste'mol tovarlaridan moliyaviy xizmatlarga bo'lgan mahsulot tarkibining o'zgarishiga olib kelishi mumkin.
3. Palokangas, T. (1996), "Ochiq iqtisodiyotda inflyatsiya va o'sish", *Economica*, jild. 64, 509-518-betlar.
4. M.A. Mamatov-2021. "Iqtisodiy o'sish" Toshkent, "Innovatsion rivojlanish nashriyot matbaa uyi" 45-47-b
5. Mahmudov N.M, Hakimov H. A -2019. "Makroiqtisodiy Tahlil". Toshkent, TDIU nashriyoti.
6. Моисеев С.Р.(2011) Денежно-кредитная политика: теория и практика: Учебное пособие. М.: Московская финансово-промышленная академия.с23
7. Виноградов Д.В., Дорошенко М-Е.(2009) Финансово-денежная экономика: Учебное пособие. М.: ГУ ВШЭ, С. 360.
8. Abdullayev O'(2018) Monetar siyosat, o'quv-uslubiy majmua, Toshkent-Moliya. 25-45b
9. Boboqulov T.I, (2018)U.A. Abdullayev Monetar siyosat. T. "Iqtisod-Moliya"b1
10. Yaxshieva M. T.(Toshkent-2021.) "Monetar nazariya va siyosat"60b
11. Rashidov O, I.I.Alimov (Toshkent-2011) "Pul-Kredit va Banklar" T"Cho'lpon nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi31-46b
12. Yadgarova M, Ahmedova D(Toshkent-2017)"Pul va Banklar" Moliya.87b
13. Shomurodov R.T(2015)Monetar siyosat, Ma'ruzalar matni.T,TMI, 151b
14. Rashidov O, Tojiyev R (2010)Markaziy bankning monetary siyosati.TDIU nashriyoti, 284-b
15. Thomas M, James S (2003) Money,Banking and the Economy,Norton company,New York,London.485-p

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).